

УДК 378.4[004]:355.232

Марія Красник

ІНТЕГРАЦІЯ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ

Процес формування комунікативної компетентності є складним, багатоглядним, комплексним явищем. Особливою складністю формування цей процес визначається у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), де процес комунікативної підготовки майбутніх офіцерів значно відрізняється від комунікативної підготовки студентів у цивільних вищих навчальних закладах і характеризується відсутністю достатнього часу на ґрунтовне й ефективне формування комунікативних навичок і вмінь.

На сьогоднішній час є багато публікацій, які присвячені проблемі формування комунікативної компетентності. Серед науковців, які вивчали дану проблематику, варто виокремити О. Добротвор, Г. Пухальську, В. Руденко, О. Милославську, О. Загородну, В. Назаренко, Н. Назаренко, Т. Дементьєву й ін. Проте існує дуже мало праць, у яких досліджується ця проблема у ВВНЗ.

Останнім часом у навчальному процесі для формування комунікативної компетентності все частіше починають використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання. До даних засобів навчання відносять програмні, програмно-апаратні та технічні засоби та пристрої, що функціонують на базі мікропроцесорної, обчислювальної техніки, а також сучасних систем трансляції інформації, інформаційного обміну, які забезпечують операції збирання, продукування, накопичення, зберігання, оброблення, передавання та захисту інформації та можливість доступу до інформаційних ресурсів локальних і глобальних комп'ютерних мереж [5, с. 420].

Як правило, до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання відносять ресурси мережі Інтернет, засоби комп'ютерного навчання (навчальні електронні видання, комп'ютерні навчальні системи, системи комп'ютерного тестування та контролю знань), засоби телекомунікацій (відеоконференції, чат, електронна дошка, форуми, електронна пошта).

Дослідження даних засобів навчання дозволило нам виокремити такі їх дидактичні ресурси: когнітивна та творча стимуляція навчального процесу; віртуально-комунікативний аспект навчання (ресурс для розвитку комунікативних навичок і вмінь); дистанційний аспект (ресурс, який дозволяє ефективну індивідуалізацію навчання).

Під час визначення дидактичних ресурсів засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання ми дійшли висновку, що дані засоби навчання своїм дидактичним потенціалом сприятимуть удосконаленню навчального процесу, в тому числі формуванню комунікативної компетентності майбутніх офіцерів, що свідчить на користь їхнього застосування у ВВНЗ. Застосування цих засобів навчання неодмінно спричинить зміну методики комунікативної підготовки майбутніх офіцерів, з'явиться необхідність вибору нового підходу до організації самостійної підготовки курсантів у ВВНЗ.

Як відомо, ефективність і результативність формування комунікативної компетентності курсантів визначають багато аспектів, серед яких найголовнішими є не лише правильно підібрані засоби, але й вибір необхідної технології навчання, яка б гармоніювала й інтегрувалась із вибраними засобами навчання та сприяла досягненню поставлених дидактичних цілей.

Завдання статті – визначити сучасні технології навчання, які б найдоречніше інтегрувались із засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання для ефективного формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів ВВНЗ.

Процес формування комунікативної компетентності слід розглядати з позиції системного підходу як систему складових, які нероздільно пов'язані один з одним. Ми визначаємо комунікативну компетентність майбутніх офіцерів у ВВНЗ як інтегральне утворення, яке є сукупністю компонентів, серед яких варто виокремити лінгвістичний, службово-діяльнісний, мотиваційний, емоційний, когнітивний (пізнавальний) і соціокультурний компоненти, при правильному розумінні та вдосконаленні яких повинна здійснюватися комунікативна підготовка майбутніх офіцерів у ВВНЗ.

Формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів пропонуємо провести у три етапи. Перший етап – *мотиваційний*. На даному етапі метою є стимуляція курсантів, заохочення їх до розвитку та вдосконалення своїх комунікативних навичок і вмій. Другий етап – *пізнавальний* – полягає у стимуляції комунікативно-когнітивних процесів майбутніх офіцерів, їхньої здатності до використання своїх комунікативних здібностей, засвоєння інформації. Третій етап – *діяльнісний* – полягає у комунікативно-відтворювальному аспекті. Це закріплення та продукування засвоєних комунікативних навичок і вмій майбутніх офіцерів.

Формування комунікативної компетентності курсантів засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання вимагає добору таких методів навчання, які б ефективно інтегрувались з даними засобами навчання та сприяли, у першу чергу, мотивації до формування комунікативної

компетентності, безперервного прагнення до її вдосконалення, розвитку навчально-пізнавальної діяльності, тобто методика формування комунікативної компетентності курсантів засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання повинна мати як ключове завдання формування комунікативних навичок і вмінь шляхом: мотивації майбутніх офіцерів до формування своєї комунікативної компетентності; поєднання засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання з традиційними засобами та методами навчання у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів; когнітивної і творчої стимуляції навчального процесу, формування комунікативної компетентності курсантів у ВВНЗ; формування у майбутніх офіцерів достатнього рівня комунікативної компетентності для належного й ефективного виконання поставлених завдань у своїй військово-професійній діяльності; удосконалення комунікативних навичок і вмінь майбутнього офіцера під час самостійної підготовки для досягнення достатнього рівня комунікативної компетентності засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Аналізуючи формування комунікативної компетентності, ми виділяємо загальні принципи, що визначають специфіку методів її формування у курсантів ВВНЗ. Беручи до уваги систему навчання у вищому військово-навчальному закладі, думки науковців, зміст комунікативної компетентності, дидактичні ресурси засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання й особливості їх дидактичного використання у навчальному процесі, ми переконані, що формування комунікативної компетентності курсантів у ВВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання має здійснюватися на основі таких принципів: наочності навчання; професійної спрямованості; самодостатності засобів навчання; орієнтації на самонавчання; інтерактивності навчання; самооцінки в навчанні. Розглянемо ці принципи детальніше.

Принцип наочності навчання полягає у демонстрації навчального матеріалу засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Принцип професійної спрямованості забезпечується завдяки використанню засобів навчання, які за своїм змістом і призначенням надаватимуть процесу формування комунікативної компетентності професійного спрямування. Принцип самодостатності засобів навчання забезпечується використанням дидактичних можливостей засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання, що дозволяють використовувати дані засоби навчання не лише під час практичних занять формування комунікативної компетентності, але й під час самостійної підготовки формування даної компетентності майбутніх офіцерів ВВНЗ. Принцип орієнтації на самона-

вчання полягає у перенесенні головного акценту на самостійну підготовку формування комунікативної компетентності курсантів із використанням останніми засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Принцип інтерактивності навчання полягає у забезпеченні зворотного зв'язку завдяки використанню засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Принцип самооцінки в навчанні забезпечується завдяки використанню у навчальному процесі формування комунікативної компетентності комп'ютерних програм тестування й оцінки знань.

Ми переконані, що для того, щоб процес набуття комунікативної компетентності для майбутніх офіцерів був цікавим і результативним, необхідно, в першу чергу, надати їм мотиваційну установку через усунення дискомфорту, незручності, зняктовлості та страху висловлювати і відстоювати свої думки та переконання. На нашу думку, процес формування комунікативної компетентності курсантів ВВНЗ повинен відбуватися на засадах створення таких умов та організації навчання, які б характеризувалися гуманністю, врахуванням індивідуального потенціалу і можливостей кожного курсанта для розвитку та вдосконалення його комунікативних навичок і вмінь, для самореалізації майбутнього офіцера у комунікативній діяльності. Створення таких дидактичних умов передбачає особистісно орієнтоване навчання, яке будується на засадах діалогічної взаємодії, пізнавального інтересу, співтворчості, ситуацій вибору, рефлексії, стимулювання, збереження емоційної комфортності [3, с. 627].

Особистісно орієнтована парадигма в освіті є адекватною основою для проектування навчально-просторового середовища з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Використання даних засобів навчання в навчальному процесі в рамках особистісно орієнтованого навчання дозволяє підвищити ефективність професійно-навчального процесу та розвивати комунікативну компетентність особи завдяки використанню ресурсів інформаційно-комунікаційних засобів навчання, створити умови для повноцінної самостійної роботи тих, що навчаються (зробити їх активними учасниками процесу пізнання, саморозвитку, самоосвіти), розвивати їх відповідальність і критичне мислення (за допомогою самостійності в інтерпретації інформації, яку отримують, залежно від особистого та професійного досвіду), розвивати особистість майбутніх офіцерів (розвиваються творчі здібності, навички самостійного пошуку й оцінки інформації, застосування отриманих знань на практиці) [8, с. 487-488].

Проте, враховуючи особливості системи освіти у ВВНЗ, ми дійшли висновку, що процес формування комунікативної компетентності курсантів неможливо реалізувати на практиці на основі особистісно орієнтованої технології навчання.

На основі аналізу літератури ми визначаємо суб'єктно-діяльнісний підхід як найоптимальніший для застосування у навчальному процесі формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Суб'єктно-діяльнісний підхід вимагає зміни суті навчального процесу і ставить у центр особу, яка навчається. При цьому основним змістом навчання стає розвиток особистості особи. Даний підхід реалізовується шляхом персоналізації та врахування особистісної специфіки особи, яка навчається, та врахування індивідуальних особливостей особистості педагога і шляхом послідовної індивідуалізації всього педагогічного процесу [11]. До того ж цей підхід до навчання передбачає організацію навчання на основі використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

Суб'єктно-діяльнісний підхід навчання втілюється у педагогічній технології, відомій як “метод проектів”, яка дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, проявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності [9, с. 97]. Метод проектів передбачає використання широкого спектру проблемних, дослідницьких, пошукових методів, які орієнтовані на реальний практичний результат. Крім індивідуальної роботи, метод проектів передбачає також і групову, яка сприяє розвитку вмінь кооперуватися, співпрацювати, вмінно працювати в команді [1, с. 450]. До того ж, метод проектів передбачає використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання, особливо використання мережі Інтернет. Дана технологія дозволяє вирішувати проблеми творчим шляхом, розвивати комунікативні навички та вміння, підвищує рівень мотивації до навчання. Змінюється також роль викладача, яка зводиться до ролі помічника. Викладач лише допомагає, а особи, які навчаються, самі працюють, шукають матеріал, вибирають способи представлення матеріалу [1, с. 450-451].

Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій навчання у проектну методiku породжує телекомунікаційний проект, який є різновидом проектної діяльності та спільною ігровою, творчою, навчально-пізнавальною, дослідницькою діяльністю осіб для досягнення спільного результату діяльності [10, с. 80]. Варто зазначити, що телекомунікаційний проект базується на дискусійному виді діяльності, тому передбачає розвиток комунікативних навичок і вмінь, умінь вести дискусію, співпрацювати в команді.

Великої уваги заслуговує також так звана технологія контекстного навчання (“кейс-стаді”), в основу якої покладене моделювання майбутньої професійної діяльності фахівців. Для реалізації цієї технології використовують активні форми і методи навчання, зокрема ділові та рольові ігри, проблемні методи, аналіз конкретних ситуацій (“кейс-

стаді”). Використання методів, спрямованих на вирішення поставленої проблеми, сприяє розвитку комунікативних умінь і мотивації [4, с. 9].

Метод “кейс-стаді” – це метод, який ґрунтується на навчанні шляхом вирішення конкретних завдань-ситуацій. Ціль цього методу – сумісними зусиллями групи проаналізувати ситуацію та відпрацювати практичне рішення. Метод “кейс-стаді” сприяє розвитку не лише творчих, аналітичних умінь і навичок, але й комунікативних, що проявляються у вмінні дискутувати, відстоювати свою думку, переконувати опонентів [2].

Сьогодні особливої актуальності та широкого застосування у навчальному процесі засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання набуває метод ділових і рольових ігор. Ділові ігри як метод навчання почали використовувати у підготовці військових спеціалістів приблизно 30 років тому. Цей метод визначають як програвання певної ситуації особами, що навчаються, внаслідок чого визначається процес або його результат. Ділові ігри сприяють активізації мислення та підвищують самостійність майбутнього спеціаліста [6, с. 117]. Даний метод навчання вважають одним із найкращих у застосуванні при навчанні мовам, оскільки він активізує процес живого спілкування, дозволяє розвивати комунікативні навички та вміння, вирішувати поставлені комунікативні завдання. Використання рольових ігор, тобто розігрування учасниками різних ролей у заданій проблемній ситуації, також забезпечує формування комунікативної компетентності, сприяє розвитку колективних форм спілкування [6, с. 117].

Робота з електронним підручником як одним із провідних засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання передбачає застосування, насамперед, інтерактивних методів навчання. Інтерактивні методи навчання сприяють покращенню процесу сприйняття навчальної інформації, аналізу будь-якого питання чи ситуації, розвитку навичок спілкування [12].

На нашу думку, застосування у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів методів контекстного, проблемного й інтерактивного навчання не повинно виключати застосування традиційних методів навчання, а грамотно поєднуватись із ними.

Отже, аналіз існуючих технологій навчання дозволяє нам зробити такі висновки: формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у ВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання доречно здійснювати на основі суб'єктно-діяльнісного підходу із застосуванням технологій і методів проблемного та контекстного навчання й інтерактивних методів поряд із використанням традиційних методів навчання; технології контекстного, інтерактивного та проблемного навчання здатні інтегруватися із засобами інформаційно-комунікаційних технологій на-

вчання та розвивати комунікативні навички та вміння, що призведе до розвитку та вдосконалення комунікативної компетентності курсантів ВВНЗ.

Перспективними напрямками подальшого дослідження формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання можуть бути такі: розробка методики формування комунікативної компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання; визначення рівнів комунікативної компетентності курсантів ВВНЗ та критеріїв її оцінювання.

1. *Давиденко С. В.* Социально-психологические аспекты обучения иностранным языкам посредством и при помощи компьютерных технологий // Дистанционное обучение – образовательная среда XXI века: материалы III междунар. науч.-метод. конф., (Минск, 13-15 ноября 2003 г.) / Белорус. гос. ун-т информатики и радиозлектроники. — Минск, 2003. — С. 449–451.
2. *Долгоруков А.* Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://evolkov.net/case/case.study.html>
3. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України, головний ред. В. Г. Кремень.* — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
4. *Загородна О. Ю.* Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 “теорія і методика професійної освіти” / *О. Ю. Загородна.* — Вінниця, 2010. — 20 с.
5. *Литвин А. В.* Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю: [монографія] / *А. В. Литвин.* — Львів : Компанія “Манускрипт”, 2011. — 498 с.
6. *Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд.* — [3-тє вид.]. — К. : Знання, 2007. — 495 с.
7. *Прадівляний М. Г.* Формування професійно-спрямованої іншомовної компетентності фахівців технічних та економічних спеціальностей засобами сучасних інформаційних технологій : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / *М. Г. Прадівляний.* — Вінниця, 2006. — 240 с.
8. *Романова С. П.* Информационные технологи и их роль в формировании личностно-ориентированного образования // Дистанционное обучение – образовательная среда XXI века: материалы III междунар. науч.-метод. конф., (Минск, 13-15 ноября 2003 г.) / Белорус. гос. ун-т информатики и радиозлектроники, 2003 — С. 486–488.
9. *Селевко Г. К.* Современные образовательные технологии / *Г. К. Селевко.* — М. : Народное образование: учебное пособие, 1998. — 256 с.
10. *Стахмич Т. М.* Інтеграція проектної діяльності й інформаційних технологій у підготовці учнів ПТНЗ // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2009. — № 6. — С. 76—83.
11. *Суб’єктно-діяльнісний підхід до навчання.* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://coolreferat.com/Суб’єктно-діяльнісний_підхід_до_навчання

12. Шенетко Ю. М. Електронний підручник як ефективний засіб підвищення якості освіти // Інформаційні технології і засоби навчання (Електронне наукове фахове видання). — 2010. — № 6 (20). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/ITZN/em20/emg.html>

Стаття надійшла до редакції 08.12.2011

М. Красник

Интеграция средств информационно-коммуникационных технологий обучения в формировании коммуникативной компетентности курсантов

Анализируются технологии и методы обучения при формировании коммуникативной компетентности курсантов высших военных учебных заведений средствами информационно-коммуникационных технологий обучения. Также определен подход и принципы, на основе которых следует осуществлять процесс формирования коммуникативной компетентности будущих офицеров средствами информационно-коммуникационных технологий обучения.

Ключевые слова: интеграция, информационно-коммуникационные технологии обучения, коммуникативная компетентность, высшее военное учебное заведение.

М. Krasnyk

On the Issue of Integration of Means of Information and Communication Technologies of Education in the Process of Formation of Communicative Competence of Cadets of the Higher Military Educational Establishments

The article highlights the technologies and methods used during the process of formation of communicative competence of cadets of the higher military educational establishments by the means of information and communication technologies of education. It also determines the approach and principles on the base of which the process of communicative competence of future officers by the means of information and communication technologies of education should be accomplished.

Key words: integration, information and communication technologies, communicative competence, higher military educational establishment.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник Л. Є. Сігасва